

UMMAN SULTANLIğI

Ocak 2018

iHH
İNSANI YARDIM VAKFI

Ocak 2018

Hazırlayan: Hatice Cengiz

Fotoğraflar: Zeynep Cengiz

Yayına hazırlayan: İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi

İHH İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı

Büyük Karaman Cad. Taylasan Sok. No: 3 Pk. 34230 Fatih/İstanbul

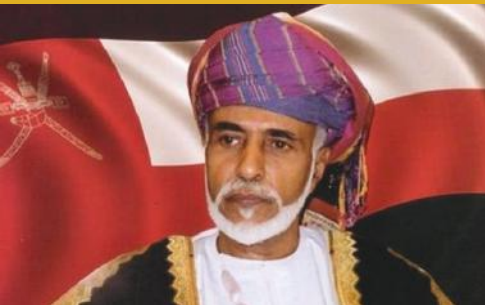
Telefon: +90 212 631 21 21 | Faks: +90 212 621 70 51

www.ihh.org.tr | info@ihh.org.tr

Pelikan Basım Maltepe Mh. Gümüşsuyu Cd.

Odin İş Merkezi No. 1/28

Topkapı-İstanbul

İÇİNDEKİLER

3 GİRİŞ

4 TARİHÇE

5 PORTEKİZ İŞGALİ

6 Nebhaniler 1154-1624

6 Yarubiler 1624-1744

6 Al-Busaidler 1744-1900'ler

8 Sultan Kabus

11 İDARİ YAPI

12 DEMOGRAFİK YAPI

14 DİNÎ YAŞAM

15 EĞİTİM

16 KAYNAKÇA

GİRİŞ

Arap Yarımadası'nda pek fazla gündemde olmayan ve belki de bu nedenle pek tanınmayan Umman Sultanlığı, Körfez İş Birliği Teşkilatı'na üye olan altı ülkeden biridir. Karadan Suudi Arabistan, Yemen, Birleşik Arap Emirlikleri ile sınır komşuluğunun yanı sıra Hint Okyanusu, Umman Denizi ve Basra Körfezi gibi stratejik su geçişleri üzerinde bulunması hasebiyle de jeostratejik açıdan oldukça önemli bir konumdadır.

Umman, coğrafi pozisyonunun sağladığı avantajı dışında, tarihî olarak da kadim bir geçmişe sahip bir ülkedir. Zira ülke, Arap Yarımadası'nda Yemen'den sonra en eski yerleşim yerlerinden biri olarak bilinmektedir. Umman'ın yerleşik nüfusunu oluşturanların büyük çoğunluğu, Merib Barajı'nın yıkılmasından sonra buraya göç eden Yemenli kabilelerden oluşmaktadır. Ülke, bu dönemde bölgeye ilk gelen kişi olan Umman b. Kahtan'a nispetle Umman olarak isimlendirilmiştir. Umman kelime anlamı olarak "yaşanılan yer" manasına gelmektedir. Ülke nüfusu günümüz itibarıyla 4.654.185 olup bu nüfusun %55'ini Ummanlılar, %45'ini ise yabancılar oluşturmaktadır. Başkent Maskat bugün 1,5 milyona yaklaşan nüfusu ile ülkenin en kalabalık şehridir; Salalah, Sur, Nizva ve Sohar ülkenin diğer önemli şehirleridir. Resmî dilin Arapça olduğu Umman'da İngilizce de yaygın olarak kullanılmaktadır; ayrıca etnik yapı çeşitliliğinden dolayı birçok yerel lehçe de konuşulmaktadır.

Yüz ölçümü 309.500 kilometrekare olan Umman, genel olarak dağlık ve engebeli bir araziye sahiptir. Ülkenin para birimi Umman riyalidir. Monarşi ile yönetilen devletin başında sultan bulunur. Son 47 senedir ülkeyi yöneten Sultan Kabus b. Said, devlet başkanı olmasının yanı sıra başbakanlık, genel kurmay başkanlığı, savunma bakanlığı, maliye bakanlığı gibi önemli vazifeleri de uhdesinde bulundurulur. Ülkede 1990'lı yılların başında kurulan Devlet Meclisi ve Millet Meclisi adında iki meclis vardır. Millet Meclisi 2011'den bu yana halk tarafından seçilirken Devlet Meclisi üyeleri sultan tarafından atanmaktadır. Meclislerin kanun yapma yetkisi her iki meclis arasında eşit olarak bölüşülmüş olsa da ilk ve son söz her zaman sultana aittir. Anayasada belirtildiği üzere Umman, Arap İslam devletidir. Diğer Körfez ülkelerinden farklı olarak ülkede İbadilik mezhebi yaygındır. Bununla birlikte Umman'da Sünnî ve Şii mezhebine bağlı insanlar da yaşamaktadır. Ülkenin resmî dini İslam'dır ve yasalarnın temeli şeriat hukukuna dayanmaktadır.

TARİHÇE

Umman tarihi MÖ 3000'li yıllara kadar gitmektedir. Yapılan arkeolojik kazılar doğrultusunda bölge tarihinin Demir Çağı'na kadar uzandığı belirtilmektedir. Tarihin erken dönemlerinde ülkenin güneyindeki Salalah bölgesinde devlet kuran Fenikelilerden sonra, Asurlular ve Babillilerin de bir dönem bölgede kaldıkları bilinmektedir. Yine MÖ 7. yüzyılda Arap Körfezi'ni ele geçiren Farslar ülkede yedi asırdan fazla hüküm sürmüştür. Daha sonra bölgeye gelen ilk Arap, Umman b. Kahtan olmuştur. Yemenli kabilelerin Umman'a gelişi MÖ 8. yüzyıldır. İslam, Hz. Peygamber'in Amr b. As ve ona eşlik eden Ebu Zeyd Sabit b. Zeyd el-Ensari'yi Umman'a elçi olarak göndermesiyle Umman'da yayılmaya başlamıştır.

İslam öncesi dönemde Hristiyan, Yahudi, Mecusi, Putperest gibi farklı din ve inançlara mensup halkların yerleşik olduğu Körfez bölgesinde, Fars ve Bizans arasında şiddetli çekişmeler yaşanmıştır. İslam'ın doğuşu ile birlikte Hz. Peygamber'den kendilerine gönderilen mektupla Müslüman olan Ummanlıların İslam'ın bölgede yayılmasında önemli rollerinin olduğu bilinmektedir. Hatta Hz. Peygamber nazarında Umman'ın özel bir yeri olduğu, Umman'a ve halkına dua ettiği belirtilmektedir. Hz. Peygamber'in dönemin Umman kralına gönderdiği mektubun asıl metni yakın bir zamanda bulunmuştur.

Melik Ceyfer, İslam'ın bu bölgede yayılmaya başlamasından sonra sahil bölgelerinde ikamet eden Farsları İslam'a davet etmiş, ancak onların bu daveti kabul etmemeleri üzerine Farslarla savaşarak onları ülkeden çıkartmıştır.

Hz. Peygamber'in İslam risaleti Umman'a ulaşmadan önce, kendisinin peygamberliğinden haberdar olarak onu ziyarete giden Mazin b. Gazube'nin ise ilk Ummanlı Müslüman olduğu belirtilmektedir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Umman halkı Hz. Ebubekir'in isteği üzerine Ridde Savaşları'nda yer almış ve Umman bu dönemde vergiden muaf tutulmuştur. Hz. Ebubekir'den sonra gelen ikinci halife Hz. Ömer, Ala b. Hadrami'yi Bahreyn ve Umman bölge valisi olarak tayin etmiştir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra gelen her iki halifenin Umman hükümdarlarının yönetim biçimlerine karışmadan sadece İslam'a girmelerini kabul etmeleri ve onların siyasi otoritelerine saygılı davranarak ülkenin yönetimini tamamen kendilerine bırakmaları, Umman'da İslam'ın yayıldığı ilk günden bugüne devlet yapılanmasına duyulan saygının belirtisi olarak ifade edilmektedir. Umman'da o dönemde ülke idaresinde Ceyfer ve Abd Culande kardeşler bulunmaktadır.

Hz. Osman döneminde ise Umman, Basra valiliği tarafından yönetilmiştir. Hz. Ali zamanında yaşanan siyasi karışıklıklarda taraf olmamayı tercih eden Ummanlılar, bu süreçte olaylardan uzak durmaya çalışmış, ancak Umman Kralı Abd Culande'nin Muaviye'nin hilafetini kabul etmemesi sebebiyle ülke işgale uğramıştır.

Ummanlılar imamlik sistemini daimi olarak ihya etmeye çalışarak bağımsızlıklarını korumayı planlarken, bu süreçte İbadi mezhebi Basra'dan gelen ilim hamleleriyle bölgede yayılmıştır.

Umman, Emevi ve Abbasi hilafetlerini kabul etmediği için saldırılara ma-

ruz kalmış, Emevi yöneticileri yerine kendi içlerinde seçtikleri imamlarını halife olarak kabul etmişlerdir. Bu anlamda Umman'da, İbadi mezhebi ritüeli gereği 8. yüzyılda imamlık kurumu oluşmuş ve yakın bir zamana kadar da varlığını sürdürmüştür. Umman'da imamet, tarih boyunca kimi zaman aktif kimi zaman pasif olarak devam etmiş ve ülke idari yapısını temsil etmiştir. Umman'da "asabiyet" kavramının öne çıktığı 1154-1624 yılları arasında Nebhaniler olarak isimlendirilen ve imamların aynı aileden ve soydan seçildiği dönem, ülkede belli iç karışıklıkların olduğu bir dönem olmuştur. Bu süreçte ülke Portekiz ve Fars işgaline uğramıştır. Millî mücadele başlatarak

Portekizlileri ülkelerinden çıkartan Ummanlılar 1624-1744 yılları arasında Yarubi imamları tarafından yönetilmişlerdir. Uzun bir süre devam eden Yarubi İmamlığı dönemi Fars işgali ile sona ermiştir. Ahmed b. Said imamlığında yeniden birleşen Ummanlılar, Farsları ülkelerinden çıkartmıştır. 1744 yılında başlayan Al-Busaidiler dönemi o günden bugüne devam etmektedir.

İlk imamdan sonraki süreçte özgür ve İbadi ritüellerine uygun olarak seçilen imamların ilerleyen dönemlerde büyük kabilelerden seçilmeye başlamasıyla bu makam hanedanlığa dönüşmüştür. Nebhaniler, Yarubiler ve Al-Busaidiler buradaki üç büyük kabiledir.

PORTEKİZ İŞGALI

15-17. yüzyıllar arası (Portekiz işgali dönemi) özelde Umman, genelde Arap Yarımadası'nın gerilemeye başladığı hatta haritadan kaybolduğu dönemdir denilebilir. Bu durumun en önemli nedeni ise Avrupalı kâşiflerin iştahını kabartan deniz ticaretidir. Vasko De Gama'nın 1498'de yaptığı keşif gezisiyle bölgede Portekiz rüzgârları esmeye başlamıştır. Bu tarihten sonra ilk 10 sene içinde, Zanzibar ve civarındaki Mavi ve Pembe adaları Portekizlilerin eline geçmiştir. Daha sonra Alfonso önderliğinde 1507'de Sohar, Sur, Karyat şehirleri işgal edilerek Umman'a ait bütün gemiler yakılmıştır. Bu süreci 1509'da Doğu Hint sahillerinde Goa Adası'nda ticari bir merkez kurmaları takip etmiştir.

1508'deki Portekiz işgali sırasında 10 günden az bir sürede dört Umman şehri yakılıp yıkılmıştır. Sonraki senelerde hız kesmeden devam

eden Portekiz saldırıları sonucu Aden Körfezi ele geçirilmiş, akabinde Kızıldeniz Mısır gemilerinin geçişine kapatılmış ve Körfez'in tamamı ile Doğu Afrika sahillerinden Batı Hint sahilleri ve Umman'ın güneyindeki adalara kadar tüm kıyı şeridi kaybedilmiştir. Bu dönemde Portekizlilerin esas hedefi Endonezya, Malaya ve Baharat Adaları'nı ele geçirmektir.

Portekiz işgali sırasında Umman'da Nebhaniler hüküm sürmüştür. Bu dönem Umman tarihinde imamlık kurumunun en zayıf olduğu dönemdir. İmamet yokluğunda Portekiz işgaline karşı koyacak siyasi ve dinî bir otorite bulunmadığı için saldırılara karşı konulamamıştır. Bu nedenle Umman, 150 sene boyunca Avrupalıların sömürgesi altında kalmıştır. Ülke tarihinde bu dönem, sömürgeci Avrupalılarla yaşanan çekişme ve çatışmalarla doludur.

İslam öncesi dönemde Hristiyan, Yahudi, Mecusi, Putperest gibi farklı din ve inançlara mensup halkların yerleşik olduğu Körfez bölgesinde, Fars ve Bizans arasında şiddetli çekişmeler yaşanmıştır. İslam'ın doğuşu ile birlikte Hz. Peygamber'den kendilerine gönderilen davet mektubuyla Müslüman olan Ummanlıların İslam'ın bölgede yayılmasında önemli rollerinin olduğu bilinmektedir.

Nebhaniler 1154-1624

Beş asır süren uzun iktidarları nedeniyle kendilerine “meşhur, tanınmış, soylu” anlamlarına gelen Nebhan ismi verilmiş olsa da birçok Ummanlı tarihçi bu dönemi zulüm ve zorbalık dönemi olarak ifade etmektedir.

Nebhaniler döneminde ülkede yaşanan en önemli hadise, Portekiz işgali ve ülke içinde ortaya çıkan iç karışıklıklar sebebiyle bölünmüş idari yapıdır. Bu dönemde Umman’da kabileler arasındaki ayrılıkların asıl nedeni, Nizva ve Rustak medreseleri (iki farklı fihri medrese) arasındaki

ihtilaflardır. Ülke içindeki bu parçalanma dış güçlerin ülkeyi işgal etmesini kolaylaştırmış; üstelik bazı kabileler, işgalci ülke yöneticileriyle yakın dostluklar kurmuşlardır. Nebhanilerin iktidara tam olarak hangi tarihte ve hangi imamla geldikleri ise bilinmemektedir. 1154 yılında Beni Nebhan idaresine geçen Umman’da gücünü kaybeden imamet, süreç içerisinde daha da zayıflamıştır. Nitekim Umman, Portekiz işgali altında iken imamet, sadece birkaç bölgede varlığını devam ettirme çabası içinde olmuştur.

Yarubiler 1624-1744

Portekiz işgali sırasında Nasır b. Mürşid’in başlattığı millî mücadele ile yeniden tek bir imamın idaresinde birleşen Ummanlılar için bu kez Yarubi İmamlığı dönemi başlamıştır. Bu dönemin en önemli olayı Portekiz işgalinin bitirilmesidir. Nasır ülke idaresini ele aldıktan sonra ülkenin parçalanmış bölgelerini birleştirmiş, istikrarı sağladığı bölgelerde büyük kaleler yaptırmış, ülkesinde siyasi ve sosyal düzeni yeniden tesis etmiştir. Nasır’ın 26 sene süren imamlığı sıra-

sında Umman, yeniden birlik ve beraberliğine kavuşmuştur. Bugün Umman’da bulunan kalelerin birçoğu bu dönemden kalmadır. Nasır b. Mürşid zamanında Ummanlılar denizcilikte sahip oldukları bütün maharetlerini ortaya koymuşlardır. Umman, Yarubi iktidarı sırasında büyük bir kalkınma yaşamıştır; uluslararası ve yerel düzeyde önemli başarılar kaydedilmiş, büyük bir deniz donanması kurulmuş ve ülkenin önemi artmıştır.

Al-Busaidler 1744-1900’ler

İmam olarak göreve başladığında dönemin Sohar vilayetinin valisi olan Ahmed b. Said Al-Busaidi, o sıralar Fars işgali altındaki ülkeyi uzun bir mücadeleden sonra işgalden kurtarmıştır. Geleneksel imam

özelliklerinden ziyade devlet adamı yönü ağır basan Ahmed b. Said ile birlikte Umman’da devlet idaresinin yavaş yavaş dinî imamlıktan siyasi liderlik yapısına geçtiği belirtilmektedir. Ahmed b. Said, işgal nedeni

ile parçalanmış olan ülkesine yeniden devlet heybeti kazandırmıştır. Ülke içinde olduğu kadar uluslararası sahada da aktif siyaset takip eden Ahmed b. Said döneminde Hollanda ve İngiltere, sıcak sularda devam eden çekişmelere rağmen, Umman'ın egemenlik alanını kabul etmek zorunda kalmıştır.

Bu dönemin önemli bir başka olayı ise, Umman ile Osmanlı arasındaki yardımlaşmadır. Osmanlı Devleti Basra Körfezi'nin Fars işgali altında olduğu 1775'te Umman'dan kendisine yardım etmesini istemiş, dönemin Umman Sultanı Ahmed b. Said de bu talebe olumlu yanıt vererek oğlu Hilal önderliğinde Osmanlı'ya denizden yardım filosu göndermiştir. Bölgedeki Fars baskısının kırılmasından sonra dönemin Osmanlı sultanı, bu yardımına karşılık olarak Umman'a mükâfat ödemesi yapmıştır.

Bugün yakın dönem Umman tarihinden bahsederken Ahmed b. Said'den sonra zikredilmesi gereken en önemli isim, Said b. Sultan'dır. Said b. Sultan Umman'ı aralıksız olarak 49 sene (1807-1856) yönetmiştir. O, Umman'ı imparatorluk seviyesine çıkarmış ve Doğu Afrika'ya yerleşerek Zanzibar'ı başkent yapmıştır. Ülkenin başına geldiğinde henüz 20 yaşında bile olmayan

Said'in Farsça, Svahilice, Arapça, Hintçe gibi birçok dile hâkim olduğu belirtilmektedir. Siyasi bir deha olduğundan da bahsedilen Said b. Sultan, Cevadir'den Belucistan'a kadar bütün sahil şeridini topraklarına katmıştır. Onun izlediği hoşgörü siyaseti sonucu Uganda, Gana, Kongo, Ruanda, Malavi, Zambiya ve Mozambik'te birçok kabile İslam'ı kabul etmiş ve bu şekilde İslam bu ülkelerde de yayılmıştır. Bu dönemde İran, Hindistan, ABD ve Fransa ile de ilişkiler en ileri seviyeye yükselmiştir. Said b. Sultan 1840 yılında Ahmed b. en-Numan el-Kabi'yi Umman elçisi olarak kendi gemisiyle ABD'ye göndermiş, böylelikle el-Kabi, ABD'ye gönderilen ilk Arap elçi olmuştur.

Said b. Sultan, Al-Busaidi ailesinden gelen sultanlar arasında Doğu Afrika'yı başkent yaparak Maskat ve Afrika arasında deniz ticaretini hareketlendiren ve Umman tarihinde en uzun süre sultanlık yapan kişidir. Onun döneminde Umman'dan bölgeye sayısız ilim adamı ve hoca gelmiş, Afrika'nın İslamlaşmasında Said b. Sultan'ın ve Ummanlıların büyük rolü olmuştur. Bugün Zanzibar başta olmak üzere Doğu Afrika'daki şehirlerde yollarından binalara kadar Arap mimarisinin izleri görülmektedir. Said'in 1856'da vefat etmesiyle yerine oğulları geçmiş ancak arala-

Tarihinde hiçbir ülkenin tam mandası olmamış, siyasi boyunduruğuna girmemiş olsa da Umman, Umman İmparatorluğu'nun yıkılmasından ülkede petrol bulunana kadar geçen sürede, sürekli olarak İngiltere'nin siyasi nüfuzunu hissetmiştir.

rındaki taht kavgaları nedeniyle onlar babaları dönemindeki ihtişamlı günleri devam ettirememişlerdir. Said'in oğulları Suveyni ve Salim'den sonra İngiltere'nin müdahalesiyle Umman İmparatorluğu, Umman ve Zanzibar olarak ikiye ayrılmış ve Kuzey Afrika'nın siyasi yönetimi İngiltere'nin eline geçmiştir.

Afrika'daki doğal zenginliklerin o dönemde daha fazla olması nedeniyle siyasi ağırlıklarını Afrika'da yoğunlaştıran İngilizler, Umman tarih kaynaklarına göre ülkeyi bilfiil hiçbir zaman hâkimiyetlerine geçirememişlerdir. Said'in 1856'da vefatından Kabus'a kadar geçen sürede Umman sultanlıkla yönetilmeye devam etse de İngiltere'nin ülkedeki siyasi müdahaleleri oldukça belirgindir. Özellikle Kabus'un dedesi Teymur b. Faysal döneminde ülkede çok yoğun bir İngiliz hâkimiyeti söz konusudur. Nitekim Kabus'un babası olan Said b. Teymur da İngiliz hâkimiyetini kırmak için uzun yıllar mücadele etmiştir. 1970'te Kabus'un yönetimine gelmesiyle İngilizler ülkenin siyasi hayatından çekilmiştir.

Said b. Sultan'ın vefatından Kabus'un sultan olmasına kadar geçen süre içinde (1856-1970) Umman yedi sultan tarafından yönetilmiştir. Umman'ın tarihinde yaşadığı en karışık ve yoksul dönem olarak tanımlanan bu yıllar, ülkede açlık, kıtlık ve siyasi çekişmelerle geçmiştir. Bu süreçte Umman resmî olarak İngilizler tarafından yahut manda idaresi altında yönetilmese de İngilizlerin ülkedeki siyasi otoritelerinden dolayı çok sıkıntı çekmiştir. Tarihinde hiçbir ülkenin tam mandası olmamış, işgaline uğramamış ve siyasi boyunduruğuna girmemiş olsa da Umman, Umman İmparatorluğu'nun yıkılmasından ülkede petrol bulunana kadar geçen sürede, sürekli olarak İngiltere'nin siyasi nüfuzunu hissetmiştir. Aslında bu sebeple de bu dönemde İngiltere'den bağımsız olduklarının ifade edilebileceği bir tarihleri de yoktur. Bundan dolayı da Kabus'un yönetime gelmesini ülkenin yeniden doğuşu olarak adlandırmak mümkündür.

Sultan Kabus

1940 doğumlu olan Sultan Kabus, Umman'ın güney bölgesindedir. Arapça *kabese* fiil kökünden gelen *kabus* isminin kelime anlamı, *ateşten bir köz* demektir. Bilindiği üzere Arap inancına göre ateş şöhret ve gücü temsil etmektedir. İlköğrenimini ülkesinde tamamlayan Kabus, Körfez bölgesi krallıklarında çok yaygın olduğu üzere askerî eğitim için İngiltere'ye gitmiş, Kraliyet Askerî Akademisi Sandhurst'tan teğmen olarak mezun olmuştur. 1964'te ülkesine dönen Kabus, sultan olana kadar babasının gözetiminde İslam tarihi ve dinî ilimler tahsil etmiştir.

Babası Teymur b. Said döneminde Umman, büyük bir ekonomik darboğazdan geçmiştir. İç bölgelerde imamlık sistemi devam ettiği için de ülkede istikrar sağlanamamıştır. Ekonomik sıkıntılar, İngiliz askerlerinin ülke idaresindeki aktifliği ve iç karışıklıklar sebebiyle yönetimde yetersiz kalan Sultan Teymur, Salalah şehrine çekilmiştir. Ülkenin iflasını eşliğine geldiğini gören Kabus, 1970'te İngiliz askerlerinin de desteği ile babasına darbe yaparak tahta çıkmıştır. Kabus, 30 yaşında genç bir sultan olarak başladığı görevini 47 yıldır sürdürmektedir.

Vatan millet duyguları ile halkını harekete geçiren Sultan Kabus, ülkede bulunan İngiliz askerlerinin varlığına son vererek halkının milliyetçilik duygularını güçlendirmiş ve kısa sürede insanların güvenini kazanmıştır. Sultan bir sonraki adım olarak da babasının döneminde işsizlik, sıkıyönetim gibi sebeplerden dolayı yurt dışına çıkan vatandaşlarını ülkeye davet etmiştir. Beş yıllık kalkınma planları ile önce devlet yapısını kurmak için işe giren Sultan Kabus, çoğulcu etnik yapıya sahip ülkede, halkı Ummanlı kimliğinde birleştirmeyi hedeflemiştir.

1970'te bağımsız bir devlet olarak uluslar ailesinde rol almaya başlayan Umman, hem Arap Birliği örgütüne hem de Birleşmiş Milletler'e katılır. Kabus ilk yurt dışı ziyaretlerine yakın komşularından başlar. Suudi Arabistan, İran ve Mısır'a gider. Birleşik Arap Emirlikleri gibi bulunduğu coğrafyadaki komşuları ile ilişkilerini kuvvetlendirir. Artık aktif olarak bir misyonu kalmayan İmamlığı resmen kaldıran Kabus, yerine Evkaf Bakanlığını kurar. Maskat ve Umman Sultanlığı olan ülke adını birlik duygularını güçlendirmek için Umman Sultanlığı olarak değiştirir.

Sultan Kabus'un ilk yıllarda karşılaştığı en önemli zorluk güney Umman'daki ayaklanmadır. Babasının döneminden itibaren devam eden, Sovyetler ve Güney Yemen tarafından desteklenen ve siyasi yönü de olan bu isyanın sona ermesi için beş sene bekler. Bu süreçte isyancıları silah bırakmaya davet eder fakat olumlu yanıt alamaz. Daha sonra İran ve Ürdün'den askerî destek alarak isyanı bastırır. Bundan sonra siyasi gücünü daha da arttıran Kabus, ülke kurumlarını inşa etmek için uzun soluklu bir çalışma başlatır.

Medyada çok fazla görülmeyen; sadece yurt dışı seyahatleri ve ulusal bayramlarda kameralar önüne çıkan Sultan Kabus, yönetime geldiği ilk yıllardan itibaren bu şekilde hareket etmektedir. "Halk Buluşmaları" adı verilen meydan gezileriyle ülkesindeki her bölgeye düzenli ziyaretler gerçekleştiren Kabus, bu buluşmalarla halkın gönlünü kazanır ve onların isteklerini birinci ağızdan dinler. Uzun bir iç karışıklık döneminden sonra karşılarında halkını dinleyen, onlarla buluşan bir sultan bulan insanların Kabus'a olan güveni zamanla daha da artmıştır. Bugün Umman'da siyasi parti bulunma-

ması, meclislerin elinde tam manası ile yasama yetkisi olmaması, Umman toplumu için birincil sorun olarak telakki edilmemektedir. Umman, Körfez ülkeleri arasında en fakir ülke olarak anılsa da aslında bugün dünyada en yüksek geliri ülkeler arasındadır. 2011 yılında petrol fiyatlarının düşmesi nedeniyle alınan kısmi bir borç dışında ülkenin dış borcu bulunmamaktadır. Sultan, beş senelik kalkınma planları ile okullar, yollar, hastaneler inşa ederek 1970-2000 arasında ülke ekonomisini yıllık %5'in üzerinde büyüyen bir konuma getirmiştir.

Sultan Kabus'un ülke idaresindeki başarısının en önemli finansal kaynağı, ülke petrolünün kendi döneminde ihraç edilmeye başlanmış olmasıdır. Umman diğer Körfez ülkeleri arasında petrolün en geç bulunduğu ülkedir. Gelirleri petrol ve gaza dayalı olan Umman'ın diğer Arap ülkelerinden bir diğer farkı da sultanın ailesinden gelen kişilerin emir statüsünde olmayıp çok büyük imtiyazlara sahip olmayışlarıdır.

1973'te Bağlantısızlar Hareketi'ne üye olan Umman dış politikasını diğer ülkelerin iç meselelerine karışmamak

üzerine geliştirmiş ve o dönemden itibaren hem bölgesel hem de ulusal hiçbir meselede taraf olmamıştır. Umman'ın savaşa dayalı mevzularda taraf olmayacağı, anayasa maddesi ile de belirtilmiştir. Bu yönü ile eleştirilere maruz kalan Umman, bu konuda yapılan eleştirilerden rahatsızlık duymamaktadır. 1972'de Enver Sedat'ın İsrail'i tanımasından sonra bütün Arap ülkeleri Mısır ile ilişkilerini keserken Umman Mısır'la olan ilişkilerini devam ettirmiştir. 1980-1988 yılları arasındaki İran-İrak Savaşı'nda da taraf olmayan Umman, iki ülke arasındaki barış görüşmelerine katılmıştır.

Ekonomik İstihbarat Birimi raporuna göre Umman 2007'de "Körfez'in Barış Ülkesi" seçilmiştir. Medyadan uzak kalmayı tercih eden Kabus'un doğayı çok sevdiği ve şehir mimarisine çok önem verdiği de bilinmektedir. Ülkede üç kattan fazla ve belli renklerin dışında ev yapılmasına izin vermeyen Sultan Kabus, ülkesini modern mimariden olabildiğince uzak tutmuş, geleksel İslam mimarisini yaygınlaştırmaya çalışmıştır. Umman bu nedenle birden fazla en iyi şehir ve en temiz ülke ödülü almıştır.

İDARİ YAPI

Monarşi ile yönetilen Umman'da yazılı anayasa 1996 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanun-i Esasi adı verilen 81 maddelik anayasada hürriyet, insan hakları, düşünce özgürlüğü ve seçme hakkı gibi birtakım maddeler bulunmaktadır. Kanunların büyük çoğunluğu şer'i hukuk çerçevesinde düzenlenmiştir.

Ülkenin tarihî geçmişini oluşturan İbadi mezhebi geleneklerine göre ülkede sultanın tayin ettiği bir velayet bulunmamaktadır. Mevcut sultanın vefatından sonra aile üyelerinden oluşan meclis yeni sultanı seçecektir. Bu durum Anayasa'nın 6. Maddesi'nde belirtilmiştir. Kendisinden önce yazılı bir anayasa olmadığı için Umman'ın gelecekte kim tarafından yönetileceği ve bu seçimin nasıl yapılacağı sorusu ilk defa Sultan Kabus sonrası tecrübe edilecektir. Zira Umman, tarihinin erken dönemlerinden itibaren imamlık

ile yönetilmiş daha sonra bu sistem sultanlığa evrilmiştir.

Kabus zamanında kaldırılan imamlık sisteminden sonra ilk defa sultan olarak seçilecek yeni yönetici, anasadaki ilgili madde uyarınca belirlenecektir. Zira Kabus'un kendisinden sonra yerine geçmesi beklenen bir oğlu yahut kardeşi de yoktur. Umman'da etnik yapı ve mezhep ayrımcılığı yapılması yahut bu yönde bir eylem içinde olunması anayasaya göre suç kabul edilmektedir. Ülkede ayrıca mezhep güdümlü bir tartışma, gerginlik yahut bunun üzerinden girişilen her türlü siyasi yapılanma da suçtur ve ağır cezası vardır.

Umman'da ilk meclis 1981'de İstişare Meclisi adıyla kurulan meclistir. Sultanın çalışma arkadaşlarından oluşan bu ilk meclisin o dönemde 44 üyesi bulunmaktadır. Meclis 1991'de Şura Meclisi kurulana kadar devam etmiş-

Umman'da etnik yapı ve mezhep ayrımcılığı yapılması yahut bu yönde bir eylem içinde olunması anayasaya göre suç kabul edilmektedir. Ülkede ayrıca mezhep güdümlü bir tartışma, gerginlik yahut bunun üzerinden girişilen her türlü siyasi yapılanma da suçtur ve ağır cezası vardır.

tir. Sonrasında 1997'de Devlet Meclisi kurulmuştur. 1997, 2000, 2003 yıllarında birçok köklü değişikliğe uğrayan meclisin 2000 yılı itibarıyla üye sayısı 83'e yükselmiştir. Bu dönemde meclis üyeleri arasında iki de kadın vardır ve bu durum o dönem Körfez'de bir ilki temsil etmektedir. Bugün Umman meclisi, Devlet Meclisi ve Millet Meclisi olarak ikiye ayrılmaktadır. Devlet Meclisi üyeleri sultan tarafından, Millet Meclisi üyeleri halk tarafından seçilir. Bu meclisler, kanun taslağı hazırlayıp kanun değişikliklerini takip eder ve gerekli kanuni düzenlemeleri yapar; ayrıca ülkenin kalkınma ve büyüme planları kapsamında bütçe

çalışmaları hazırlayıp sultana sunarlar. Yasama yetkisinde nihai karar sultana aittir.

Umman'da yargı doğrudan sultana bağlıdır. Bunun dışında görev ve içereklilerine göre Yüksek Mahkeme, Yargıtay ve Yerel Mahkemeler bulunur. Sultan hem devlet başkanı hem de başbakan unvanlarını elinde bulundurur. Sultandan sonra Bakanlar Kurulu gelir. Kabinede 25'i hizmet bakanlığı olmak üzere 30 bakan bulunur. Umman'da sultan müsteşarları ve büyük şehirlerin belediye başkanları da bakan statüsündedir. Bakanlar Kurulu'na başbakan vekili başkanlık eder.

DEMOGRAFİK YAPI

Umman toplumu geçmişten bu yana farklı bölgelerden aldığı göçlerle şekillenmiş, etnik yapısı zengin bir toplumdur. İslam'dan önce Ezd kabilesi ile başlayan göçler, İslam'ın doğuşuna kadar devam etmiştir. Daha sonraki yıllarda ticaret ve savaş yolu ile İran'dan Fars toplulukları da bölgeye gelmiştir. Hintliler, Beluciler, Levatiler ve Doğu Afrika'dan gelen siyahiler de Umman'a yerleşenler arasındadır. Bütün bu göçler Umman toplumunda karma bir yapıya neden olurken, bu yapının ülkenin toplum yapısına yansımaları da olumlu yönde olmuştur.

Ülkede aksi yönde yaşanan göç hareketi ise, 15. yüzyılda Portekiz ve Fars işgalleri ile başlayıp 18. yüzyılda Ummanlıların Afrika'yı ikinci başkent olarak kullanmaları ile devam eden göçlerdir. O dönemde birçok Ummanlı, Afrika'nın farklı ülkelerine ticari amaçlarla gidip yerleşmiştir. Daha sonraki süreçte bu kişilerin büyük çoğunluğu geri dönmüştür. Bu durum ister istemez Umman kimliğinin çeşit-

lenmesine neden olmuştur. Umman nüfusu bugün 4.654.185 olup nüfusun %55'ini Ummanlılar, %45'ini ise yabancılar oluşturmaktadır. Yabancı nüfusun %39'u Hintli, %34'ü Bengali ve %13'ü Pakistanlıdır.

Anlaşılacağı üzere çoğulculuk meselesi Umman toplumunda en önemli demografik olgudur. Bu zengin çeşitliliği Araplar, Zanzibarlılar, Beluciler, Levatiler, Farisiler yanında Beyasira, Abid, Züt gibi gruplar oluştururken dil olarak da Arapça, Svahili, Beluşiyye, Mehriyye, Şehriyye, Cibaliyye, Kimzariyye, Levatiyye dilleri temsil eder. Ülke mezhepsel çeşitlilik bakımından aynı anda yüksek oranda Şii, Sünni ve İbadi nüfusu bir arada barındırması hasebiyle Arap dünyasında tek örnektir. Umman yalnızca mezhepsel değil dinsel çeşitliliğe de sahiptir. Ülkede İslam, Hinduzim, Bahailik ve Hristiyanlık inancına mensup insanlar bir arada yaşamaktadır. Umman'da Yahudi grup bulunmadığı ifade edilmektedir.

Umman, mezhepsel çeşitlilik bakımından aynı anda yüksek oranda Şii, Sünni ve İbadi nüfusu bir arada barındırması hasebiyle Arap dünyasında tek örnektir.

İbadilik

Abdullah b. İbad el Meri et Temimi'ye nispetle bu fırkaya İbadilik denilmiştir. İbadiyye ismi bu fırka mensuplarıncıca hicri 3/4. asrın son çeyreğinden itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Fırkanın kurucusu ve görüşlerini sistematize eden kişi ise Ebu Şa'şa Cabir b. Zeyd'dir. İbadilik, ilk Harici fırka olan Muhakkime'nin günümüze ulaşan ilk koludur ve diğer Muhakkime fırkalarına kıyasla daha ılımlı görüşleri ile bilinmektedir. İbadi hareketinin ilk dönem yazılı kaynakları Cabir b. Zeyd ile başlamaktadır. Kendisinin Hz. Aişe'den ve Abdullah b. Abbas'tan aldığı rivayetlere yer verdiği *Divan-ı Cabir* adlı eseri maalesef günümüze ulaşmamıştır.

İbadiliğin doğuşu birinci derecede imamın seçilmesi ile ilgili olarak gün yüzüne çıkmıştır. İbadilerin muhalif bir düşünce olarak zuhur etmesi Sıffin'da, Hz. Ali hakem tayinini kabul ettiğinde, ona karşı muhalif tutum göstermeleriyle başlamıştır. İlk ayrılıkçı tutumu göstermelerinden dolayı da Muhakkime olarak adlandırılırlar. Muhakkime, şeri imam olan Hz. Ali'nin imam iken tahkim kararını kabul etmesini yanlış bulmuştur. Akabinde Hz. Ali'den ayrılarak bu tepkilerini fiilî olarak da göstermişlerdir. Daha sonra Hz. Ali ve Muhakkime arasında gerçekleşen Nehrevan Savaşı'ndan sağ kurtulanlar, farklı bölgelere hicret etmiştir. Bir grup Basra'ya gelerek buraya yerleşmiştir. Daha sonra Muhakkime burada da kendi içinde ikiye ayrılmıştır. Yaşadıkları şiddete karşı şiddeti benimseyenler Ezarika vb. farklı isimlerdeki fırkalara bölünürken bir kısım da Umman ve Kuzey Afrika gibi bölgelere hicret etmiştir. İbadilerin diğer Harici fırkalardan ayrılmaları kesin olarak Umman'a hicret etmeleri ile başlamıştır.

En belirgin özellikleri ise; İbadiler, Hariciler gibi kendilerinden olmayan Müslümanları tekfir etmemişlerdir. İbadilerin itikadi olarak temelde üç meselede Sünni itikattan farklı yönleri vardır. İbadiler amel ve imanı birbirinden ayırmazlar. Bu nedenle amelsiz imanı muteber görmezler. Mümin tövbe etmeden ölürse daimi olarak cehennemde kalacaktır görüşünü savunurlar. İbadiler Sünnilerden farklı olarak Allah'ın dünyada ve ahirette görülemeyeceğine inanmakla birlikte Kur'an-ı Kerim'in yaratılmış olduğu fikrini savunurlar.

DİNÎ YAŞAM

Umman Sultanlığı anayasası şeriat hukukuna dayalıdır ve Umman, bir İslam ülkesi olarak hayatın büyük bölümünde İslami yasaların hâkim olduğu bir devlettir. Ülkede İran yahut Suudi Arabistan'da olduğu gibi sıkıyönetim şeklinde uygulanan bir şeriat söz konusu değildir. Ummanlılar genel olarak dinde aşırı olmaktan kaçınan bir hayat yaşamayı tercih etmektedirler. Ülkede sinema, opera, bale gibi sosyal etkinlikler de mevcuttur; ayrıca büyük otellerde ve bazı büyük restoranlarda alkol satışı da yapılmaktadır.

Ülkede din ve buna bağlı birçok hizmet 1970'lerde kurulan Evkaf Bakanlığı bünyesinde sağlanmaktadır. Evkaf Bakanlığı camilerin yapımından bakımına, imam tayininden fetvalara kadar hemen her konudan sorumludur. Mezhepsel çoğulculuğa sahip ülkede imamların tayini bölgedeki mezhep yoğunluğuna göre yapılmaktadır. 1975 yılından bu yana Umman müftülüğü görevini yürüten Ahmed el Halili, İbadi bir âlimdir ama kendisini İbadi müftü olarak tanımlamayıp tüm Umman'ın müftüsü

olduğunu söylemektedir. Bu nedenle bütün Ummanlılar tarafından hem ilmî hem de insani olarak sempati duyulan bir şahsiyettir.

Evkaf Bakanlığı siyasi meselelerde asla fetva vermez, yorum yapmaz ve devleti ilgilendiren konularda görüş beyan etmez. Bununla birlikte devlet de Evkaf Bakanlığı'ndan herhangi bir konuda fetva istemez. Umman, devlet ve dinî kurumların birbirinden ayrılması yönü ile laik bir devlet görüntüsü vermektedir. Umman halkının tamamına yakını Müslüman'dır. Ülkede Sünni, Şii, İbadi mezheplerinden insanlar bir arada yaşamaktadır. Devletin politikası gereği ülkede mezhepçilik üzerinden radikal eylem ve söylemlerde bulunmak yasaktır. Muhafazakâr bir toplum olan Umman halkı, günümüzde halen kabile yapısını çok sıkı bir şekilde korumaktadır. Bu özelliği nedeniyle de ülkede genel olarak bir birlik şuuru gözlemlemek mümkündür.

Ülkede ezan vakitlerinde ticari merkezlerin kapanması zorunlu değildir. Dinî bayramlarda resmî tatil ilan edilir. Mevlid-i Şerif başta olmak üzere bazı dinî kutlama günlerinde tüm mezheplerin iştirak ettiği etkinlikler yapılır. Şiilerin matem günlerinde program yapmalarına izin verilir. Burada esas olan, başkalarını rahatsız etmeden ve kıskırtmadan bunu yapmalarındır. Mezhepler arası bir arada uyum içinde yaşama olgusu, Umman'ı ziyaret eden herkesin dikkatini çekecek kadar belirgindir. Hem kendi aralarında hem de yabancı kesimdeki farklı dinlerden insanlarla uzun zamandır uyum içinde yaşayan Ummanlıların bu özellikleri için tarihî bir miras ve ülkelerinde uygulanan siyasi politikaların olumlu neticesidir denilebilir.

EĞİTİM

Umman'da yaygın öğretim kurumları diğer Körfez ülkelerine göre çok geç faaliyete geçmiştir. Sultan Kabus öncesi ülkede üç okulla hizmet veren eğitim sektörü, Kabus ile önemli bir atılım içine girmiştir. İlk yıllarda ekonomi ve eğitim alanlarında ciddi reformlar yapılan ülkede çok kısa sürede yüzlere varan okul açılmıştır. Eğitimdeki açığı gidermek için başta Mısır olmak üzere birçok ülkeden öğretmen getiren Sultan Kabus, öğrencilere Mısır ve Avrupa ülkelerinde okumaları için pek çok kolaylık sağlamıştır. Zaruri hizmetlerin sağlanmasından sonra ülkenin ilk ve tek büyük üniversitesi olan Sultan Kabus Üniversitesi 1986'da faaliyete geçmiştir. Bu nedenle bugün Umman'da kırklı yaşların üstünde eğitilmiş kişilerin büyük çoğunluğu yurt dışında eğitim almıştır.

Ülkede eğitim sistemi 4+4+3 şeklindedir. İlkokulda karma olan eğitim ortaokuldan itibaren kız-erkek olarak ayrılmaktadır. Üniversitelerde ise kızlar ve erkekler bir arada eğitim almakla birlikte, amfide ayrı yerlerde oturmaktadırlar. Sultan Kabus Üniversitesi'nden başka ülkede 20'den fazla enstitü şeklinde hizmet veren özel fakülte bulunmaktadır. Bunlar genelde bir alanda ihtiyaca hizmet vermek üzere açılan tek bölümlü okullardır. Eğitim hizmeti, ilkokuldan üniversite sonuna kadar Umman vatandaşlarına ücretsiz olarak verilmektedir.

Bununla birlikte ülkede özel okullar ve uluslararası okulların hepsi olmasa da büyük çoğunluğunda kızlar ve erkekler bir arada okumaktadır. Umman'da ilkokul, ortaokul ve

liseler Eğitim Bakanlığı'na, üniversiteler ise Yükseköğretim Bakanlığı'na bağlıdır. Ülkede 2016 itibarıyla 530'u özel olmak üzere toplam 1.647 okul ve bu okullarda eğitim gören 724.395 öğrenci bulunmaktadır. Umman'da devlet okulları eğitim sektörünün %74,6'sını oluştururken özel okullar %14'lük kısmı oluşturmaktadır. Ülkede %8'lik bir kesimi de yabancıların okuduğu okullar teşkil etmektedir. Bunların yanı sıra okuma yazma merkezlerinde okuyan yetişkinlerin sayısı da 26.552'dir. Ülkede okuma yazma bilmeyen Ummanlıların oranı 2015 itibarıyla %7,1'dir.

Umman'da eğitim sistemi 4+4+3 şeklindedir. İlkokulda karma olan eğitim ortaokuldan itibaren kız-erkek olarak ayrılmaktadır. Üniversitelerde ise kızlar ve erkekler bir arada eğitim almakla birlikte, amfide ayrı yerlerde oturmaktadırlar.

KAYNAKÇA

Bedr, Mustafa, *Sultan ve Arş*, Kahire, 2010.

Belikhanof, Sergey, *Muslih el arş Kabus b. Said Sultan Uman*, (Çev. Hayri ed Damin), Kahire: Daru'l-Kutub ve el Vesaik el Kavmiyye, 2004.

Ebu Avn, Nasir, *Felsefetül Hükm ve Devletül Müesseset fi Uman*, Ürdün: Daru'l-Kunuz el Marife, 2014.

Ezkevi, Serhan b. Said, *Keşfül Ğumme el Cami li Ahbar el Umme*, (Tahkik: Muhammed Ali Salih, Muhammed es Salimi), Uman: Vizaret Turas ve Sekafe, 2013.

Arab, Muhammed Sabr, ed *Devle Fi Fikr İbadi*, 2. Baskı, Mısır: Dar el Şuruk, 2013.

Kasimi, Sultan b. Muhammed, *Taksim İmparatoriyye el Umaniyye 1856-1862*, 5. Baskı, BAE, 2012.

Kitabel ihso es Senevi 2013, Uman, el Merkez el Vatani lil İhsa ve el Malumat, 2013.

Nizam el Esasi Liddevle, *Uman*, 1996.

Gabbaş, Hüseyin, Uman, ed *Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, 4. Baskı, Beyrut: Dar el Farabi, 2006.

İbn Rizzik, Hamid b. Muhammed, *Fethul Mubin*, (Tahkik: Abdulmenam Asır, Muhammed Mursi Abdullah), Umman: Millî Tarih ve Kültür Bakanlığı, 1983.

İbn Rizzik, *Sıyra el Celiyye*, Maskat: Millî Kültür ve Tarih Bakanlığı, 2007.

Uman fi Tarih, Medya Bakanlığı, Londra: Dar Emil lil Neşr el Mahdude, 1995.

Muammar, Ali Yahya, *İbadiyye fi Mevkeb Tarih*, 3. Baskı, Uman: Mekteb Zamiri, 2008.

Muammar, Ali Yahya, *Mezheb İslâmi Mutedil*, 1. Baskı, Londra: Dar el Hikme, 2013.

Uman 2016, Medya Bakanlığı, Umman, 2016.

Pappas Funsch, Linda, *Uman Fecr Cedid*, (Çev. Nasır b. Said b. Ahmed el-Kindi), Uman: Mekteb Müsteşar Celala Sultan Lişuun Sekafiye, 2016.

Keichian, Joseph A., *Power and Succesion in Arab Monarchies*, (Çev. Muhammed b. Hamed Abdullah el Harisi), c. 1, Libnan: Riad El Rayes Books, 2013.

Wilkinson, John C., ed *İmame fi Uman*, (Çev. Fatih Hac Ettum ve Taha Ahmed Taha), 3. Baskı, BAE, 2010.

iNSAMER

İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مرکز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Karagömrük Mh. Kaleboyu Cd. Muhtar Muhittin Sk.
No. 6 PK. 34091 Fatih - İstanbul - Türkiye
T. +90 212 631 21 21 | F. +90 212 621 70 51
www.insamer.com | info@insamer.com